

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

Дипломна робота
магістра

з теми **«КОРЕКЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ НАВИЧОК В УЧНІВ
СТАРШИХ КЛАСІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ»**

Виконала:

студентка KorOb1-M117z групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Саввон Вікторія Олександрівна

Керівник: **Грубляк В.В.**,

кандидат медичних наук, доцент

Рецензент: **Левицький В.Е.**,

кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ НАВИЧОК УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	7
1.1. Характеристика розвитку практичної діяльності в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.....	7
1.2. Особливості формування соціально-побутових навичок в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.....	18
Висновки до першого розділу	25
РОЗДІЛ II. ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ НАВИЧОК В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	29
2.1. Обґрунтування методики дослідження рівень сформованості соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку	29
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	34
Висновки до другого розділу	45
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ НАВИЧОК В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	47
3.1. Корекція практичних навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку на уроках з соціально-побутового орієнтування....	47
3.2. Корекційна спрямованість позакласної виховної роботи щодо формування соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку.....	60
Висновки до третього розділу	69
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства першочерговим завданням виступає соціальна інтеграція та адаптація дітей з порушенням інтелектуального розвитку. Основним напрямком навчально-виховної і корекційної роботи, підготовки учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку є розвиток практичних навичок соціально-побутового призначення, що набуває, перш за все, виховного значення.

Під час включення учнів з порушенням інтелектуального розвитку в навчально-виховний процес, вони залучаються до самообслуговуючої діяльності, соціально-побутових послуг та взаємодії з однолітками, педагогами, вихователями, що дає змогу результативно та раціонально розвинути у них навички практичної взаємодії. Вироблення в дітей з порушенням інтелектуального розвитку соціально-побутових навичок та підготовка їх до суспільно-корисної праці і самостійного життя, взаємодії у соціумі з однолітками буде ефективним за умови корекційного впливу.

На жаль, у процесі сімейного виховання, не завжди створюються належні умови щодо розвитку соціально-побутових навичок у дітей з порушенням інтелектуального розвитку, зокрема гіпер- або гіпоопіка призводять до низького рівня формування практичних навичок у цієї категорії дітей та виникнення різних порушень у їх розвитку.

Розвиток соціально-побутових навичок у учнів з порушенням інтелектуального розвитку повинен протікати у всіх сферах їх життєдіяльності, що дає змогу сформувати та закріпити набуті практичні навички та звички соціально-побутової діяльності.

Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури та педагогічної практики з проблеми вивчення показав, що, як навчальна дисципліна, соціально-побутове орієнтування вивчається учнями старших класів з порушенням інтелектуального розвитку. Зокрема, науковці Л. Виготський, Л. Вавіна, Г. Дульнев, І. Єременко, А. Ковальов, В. Липа, Г. Мерсіянова, С. Миронова, С. Рубінштейн, О. Хохліна розглядали розвиток соціально-побутових навичок у

цієї категорії дітей. На їх думку, організація спеціальних навчально-виховних та корекційних занять з соціально-побутової орієнтування спрямована на розвиток знань, умінь та навичок даного виду діяльності, практичну адаптацію та соціалізацію дітей.

Програма з напрямку соціально-побутового орієнтування дає можливість систематично розвивати та формувати практичні навички самообслуговування у учнів старших класів з порушенням інтелектуального розвитку у навчально-виховному процесі. Зокрема Л. Вавіна вказує, що результативність формування навичок соціально-побутового орієнтування у учнів старших класів з порушенням інтелектуального розвитку у майбутньому підвищить рівень підготовленості випускників спеціальної загальноосвітньої школи до соціальної та виробничої адаптації.

А. Ковальов, О. Мамічева зазначають на тому, що від правильного підбору психологічного та педагогічного забезпечення формування навичок соціально-побутового орієнтування залежить ефективний їх розвиток. Доцільними формами та методами розвитку навичок соціально-побутового орієнтування у учнів старших класів з порушенням інтелектуального розвитку є бесіди з дітьми, практичні роботи, екскурсії, навчально-виховні та корекційні заняття з соціально-побутового орієнтування.

Отже, недостатня розробленість цієї проблеми як у теоретичному, так і практичному плані та її безперечна актуальність зумовили вибір теми дипломної роботи магістра: «Корекція соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку»

Мета дослідження – визначити теоретико–методологічні та практичні положення проблеми розвитку , формування та корекції соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз загальної та спеціальної літератури й визначити стан розробленості проблеми дослідження, сутності її основних положень та ключових понять.

2. Емпірично вивчити та проаналізувати рівень прояву соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку

3. Визначити особливості формування соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку у навчально-виховному процесі.

Об'єкт дослідження –соціально-побутові навички учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Предмет дослідження – особливості формування соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку у навчально-виховному процесі.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що підвищення рівня сформованості навичок соціально-побутового орієнтування у навчально-виховному процесі спеціальної загальноосвітньої школи дасть змогу адаптувати та соціалізувати учнів з порушеннями інтелектуального розвитку до подальшої практичної діяльності.

Методи дослідження: аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури, аналіз шкільної документації, спостереження за навчальним процесом, аналіз продуктів діяльності учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку, психолого-педагогічний констатувальний і формувальний експерименти, процедури кількісного, якісного та статистичного опрацювання даних дослідження.

Експериментальна база: Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа №32.

Теоретична значущість полягає у здійсненні теоретичного аналізу загальної та спеціальної літератури й визначенні стану розробленості проблеми корекції соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку, сутності її основних положень та ключових понять.

Практичне значення полягає у емпіричному вивченні та аналізу рівня сформованості соціально-побутових навичок в учнів старших класів з

порушеннями інтелектуального розвитку; визначенні особливостей корекції соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку у навчально-виховному процесі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на студентській науково-практичній конференції в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

Публікації: Робота висвітлена у статті «Розвиток соціально-побутових навичок учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку».

Структура роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Теоретико-практичний аналіз проблеми корекції соціально-побутових навичок в учнів старших класів з порушеннями інтелектуального розвитку дало нам змогу зробити наступні висновки.

Основною характеристикою учнів з порушеннями інтелектуального розвитку при виконанні практичної діяльності, виступає відсутність усвідомленої мети, плану та поетапності виконання практичної дії . Вони продовжують не правильно виконувати практичну діяльність, поки роздатковий або стимульний матеріал у них не закінчиться, вони залишаються на рівні примітивних форм виконання практичної дії, цей процес відбувається не усвідомлено, при цьому їх діяльність самостійно не удосконалюється і не переходить на новий більш високий осмислений рівень. При самостійній діяльності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку часто швидко втрачають мету практичної діяльності та починає використовувати не адекватні щодо завдання дії. Це свідчить про порушення орієнтованої діяльності у учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, про те, що вони при виконанні завдання не прагнуть дотримуватись усвідомленої мети та змісту діяльності.

Під час виникнення труднощів і перешкод в процесі практичної діяльності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку втрачають поетапність у виконанні поставленого завдання і починають здійснювати такі дії та операції, які відводять їх від первинної мети усвідомленої діяльності. На відміну від учнів з типовим розвитком, які при виникненні труднощів вдаються до пошукових проб та використовують набутий практичний досвід, щоб знайти раціональний спосіб виконання практичної дії, учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в процесі виконання завдання приводять свої операції та окремих не усвідомлених дій не враховуючи попередній досвід і не аналізуючи власні помилки. Отже, не долаючи перешкод, учні з порушеннями інтелектуального розвитку заміняють складні для них операції іншими, не подібними, проте більш доступними та легкими для їхньої діяльності.

Учні з порушеннями інтелектуального розвитку майже ніколи самотійно не долають труднощі, помилкові дії у них з'являються тоді, коли вони не в змозі розв'язати в ході діяльності конкретні етапи практичного завдання, особливо якщо ці етапи їх не знайомі. Це свідчить про нестійкість та неконкретність мети учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, низький рівень виконання ними осмислених практичних дій, неможливість самотійно розвинути усвідомлену практичну діяльність. При цьому учні з типовим розвитком оцінюють окремі етапи, операції, дії з точки зору кінцевої усвідомленої мети. Учні з порушеннями інтелектуального розвитку до отриманих в процесі діяльності результатів ставляться недостатньо критично, не співвідносять їх з метою, умовами та вимогами практичного завдання, не звертають уваги на зміст і реальну значущість результатів.

Учні з порушеннями інтелектуального розвитку відчувають значні труднощі у процесі виконання практичного завдання за відсутності розвитку у них операційних навичок, низький рівень уявлень про ступень перевірконої практичної діяльності в цілому. Для більшості дітей цієї категорії характерна не сформованість відповідних мотивів самоконтролю. Для них характерна стереотипність дій, швидка втомлюваність, поспішність у роботі, що впливають на характер діяльності і, зокрема, на процес формування навичок самоконтролю. Для того, щоб сформувати їх, потрібна спеціальна корекційно-виховна робота.

Виховання в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку навичок соціально-побутового орієнтування здійснюється як на спеціальних уроках, де учні одержують відповідні знання та вміння, так і під час позакласних виховних заходів, як спрямовані на формування умінь застосовувати набуті знання практичної діяльності.

Проблема формування практичних навичок в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку є однією з найбільш важливих в корекційній педагогіці. При її розгляді великого значення набувають особливості інтелектуального, операційного та вольового компонентів діяльності цієї категорії дітей. Так, учні з порушеннями інтелектуального розвитку не підпорядковують

свої дії вимогам інструкції передусім тому, що в процесі виконання складних завдань рівень їхньої аналітико-синтетичної діяльності виявляється недостатнім для узагальнення окремих дій та операцій і підпорядкування їх загальній меті.

Значні труднощі виникають в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку під час практичної діяльності внаслідок несформованості самоконтролю, зумовленої тим, що ці діти не вміють контролювати й коригувати свої дії відповідно до вимог певного завдання. Властиві учням з порушеннями інтелектуального розвитку стереотипність дій, швидка втомлюваність, поспішність у роботі суттєво впливають на характер їхньої діяльності.

Якщо в учнів з типовим розвитком більшість необхідних практичних навичок навичок виробляється у процесі життєдіяльності, виконання різноманітних практичних завдань, то в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку за відсутності спрямовуючого впливу дорослих цього не відбувається. Відтак утворення практичних навичок самостійної діяльності в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку слід розглядати як одну з найважливіших умов підвищення ефективності їхнього навчання, успішного розвитку та коригування особистості.

Отже, при організації планування процесу набуття соціально-побутових навичок добираються дидактичні засоби для майбутньої роботи (картки, таблиці, ігрові та комп'ютерні технології тощо), на які учні з порушеннями інтелектуального розвитку спиратимуться під час роботи, створюються для цього відповідні умови. Самостійне виконання дітьми завдань із набуття соціально-побутових навичок відбувається на етапах їх практичного виконання.

Корекційний педагог обов'язково має звернути увагу учнів з порушеннями інтелектуального розвитку на помилки, вчасно їх виправляти, або уникати автоматизації неправильних умінь. Необхідна також і оцінка результатів виконання завдання. Корекційний педагог спонукає учнів з порушеннями інтелектуального розвитку оцінювати не лише власну, а й роботу інших учнів класу.

Цілеспрямовані заняття з формування в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку соціально-побутових навичок формують вміння виконувати предметні завдання, складати план майбутньої роботи. Становленню самостійності сприяє усвідомлення значення цієї діяльності, узагальнення шляхів і засобів роботи і перенесення їх у нові умови життєдіяльності.

Недостатня сформованість соціально-побутових навичок учнів з порушеннями інтелектуального розвитку може негативно вплинути на його міжособистісні стосунки; наявності у них шкідливих звичок, що є небезпекою не лише для їх соматичного і психічного здоров'я, але й для соціальної поведінки, оскільки збільшується вірогідність перетворення її в асоціальну.

Якщо в учнів з типовим розвитком більшість необхідних практичних навичок виробляється у процесі життєдіяльності, виконання різноманітних практичних завдань, то в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку за відсутності спрямовуючого впливу дорослих цього не відбувається. Відтак утворення практичних навичок самостійної діяльності в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку слід розглядати як одну з найважливіших умов підвищення ефективності їхнього навчання, успішного розвитку та коригування особистості.

Методика констатувального етапу дослідження включала в себе наступні етапи: бесіда з дітьми щодо рівня сформованості соціально-побутових навичок; спостереження за учнями під час виконання практичної діяльності; аналіз виконання практичних робіт.

Було проведено визначення якісного рівня оволодіння практичними навичками, активності, орієнтованості, самоконтролю та дисциплінованості під час виконання діяльності з соціально-побутового орієнтування. За результатами виділялись наступні рівні оволодіння навичками соціально-побутового орієнтування учнями з порушеннями інтелектуального розвитку: високий, середній та низький.

Однією з найважливіших умов успішної підготовки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку до життя і суспільно-корисної праці є озброєння їх

уміннями користуватися засвоєними знаннями і навичками під час виконання різних практичних завдань навчального характеру. Поступове наближення тих завдань до тих природних, які доведеться розв'язувати кожному учневі щодня для задоволення суспільних і власних проблем, забезпечує сприятливі умови для адаптації їх до умов соціального оточення.

Проведене дослідження показало, що в цілому рівень сформованості практичних навичок соціально-побутового орієнтування в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку виявився задовільним. Певні утруднення, головним чином, викликали операції з догляду за одягом та дотримання особистісної гігієни. Серед якісних показників діяльності найнижчу оцінку отримав рівень самоконтролю та самооцінки.

За нашими спостереженнями у кожному класі спеціальної загальноосвітньої школи є учні з порушеннями інтелектуального розвитку, як з відносно стійкою мотивацією до роботи, так і з порушеннями діяльності різної природи. Це зумовлює необхідність організації навчального процесу з урахуванням індивідуальних і типологічних особливостей цих учнів. Основою індивідуального підходу є систематичне і всебічне вивчення учнів корекційним педагогом. Знаючи індивідуальні особливості учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, можна досягти високого рівня корекційно-виховної роботи, яка дає змогу компенсувати або послабити вади їх розвитку.

Важливим компонентом спеціальної освіти учнів з порушеннями інтелектуального розвитку є формування в них практичних навичок, необхідних для подальшого самостійного життя в суспільстві. Це завдання вирішується на уроках з соціально-побутового орієнтування, а також в процесі позакласної роботи з учнями.

Кожний урок з корекції навичок соціально-побутового орієнтування слід проводити за наступними етапами: підготовчий, основний, підведення підсумків або заключний.

Підготовчий етап полягає в активізації уваги учнів з порушеннями інтелектуального розвитку з метою їх підготовки до обговорення відповідних

соціально-побутових навичок. Від цього етапу значною мірою залежить те, наскільки активно, зацікавлено учні з порушеннями інтелектуального розвитку поставляться до обговорення соціально-побутових навичок. Він передбачає актуалізацію попереднього досвіду та опорних знань школярів з соціально-побутового орієнтування.

На основному етапі уроку здійснюється ознайомлення учнів з порушеннями інтелектуального розвитку з матеріалом соціально-побутового змісту, його обговорення та практичне застосування. З цією метою використовується розповідь, читання оповідань з подальшим обговоренням їх змісту, комп'ютерний матеріал практичного змісту.

У процесі обговорення матеріалу учням з порушеннями інтелектуального розвитку необхідно запропонувати: визначити основні навички практичної діяльності, мотиви практичної діяльності; виявити емоційне ставлення до відповідних соціально-побутових навичок, дати їм оцінку; зіставити свої практичні дії з діями інших. У процесі такого обговорення учні з порушеннями інтелектуального розвитку підводяться до узагальнень, висновків, формулювання правильних навичок практичної діяльності.

На етапі підведення підсумків уроку з соціально-побутового орієнтування слід формулювати висновки у формі визначення того чи іншого практичного поняття, розробляти з учнями з порушеннями інтелектуального розвитку пам'ятки щодо виконання усвідомлених етапів практичної діяльності, які дають змогу засвоїти відповідні соціально-побутові навички. При цьому організація та проведення уроку має враховувати віковий та психофізіологічний аспект. У зв'язку з цим робота із засвоєння змісту відповідної соціально-побутової навички будується індуктивним шляхом, тобто від розгляду конкретного етапу формування практичної дії до його узагальнення та осмислення учнем з порушеннями інтелектуального розвитку, а надалі подальшого постійного виконання відповідного соціально-побутової навичку у різній за змістом практичній діяльності, яка їх потребує .

Опанування діяльності життєвого планування потребує засвоєння учнями з порушеннями інтелектуального розвитку на уроках соціально-побутового орієнтування необхідних знань та умінь про сфери життєдіяльності та життєве планування, умінь робити це самостійно, застосовувати в різноманітних ситуаціях. Така робота має певні етапи: формування знань про основні сфери життєдіяльності та життєве планування; формування умінь життєвого планування; вправління у застосуванні засвоєних знань та умінь.

Розглянувши шляхи активізації формування практичної діяльності у учнів з порушеннями інтелектуального розвитку на уроках соціально-побутового орієнтування, можна зазначити, що однією із найважливіших умов успішної підготовки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку до життя і суспільно-корисної праці є озброєння їх уміннями користуватися засвоєними знаннями і навичками під час виконання різних практичних завдань навчального характеру. Поступове наближення цих завдань до тих, які доведеться розв'язувати учням в майбутньому щодня для задоволення суспільних і власних потреб, забезпечує сприятливі умови для адаптації їх до умов соціального оточення.

Корекційно-виховна робота з розвитку навичок соціально-побутового орієнтування повинна бути спрямована на розвиток усвідомленості та осмисленості змісту, структури та поетапності виконання практичних дій соціально-побутового спрямування учнями з порушеннями інтелектуального розвитку

На виховних заняттях з соціально-побутового орієнтування, під час екскурсій та під час практичної діяльності відводиться певний час для спеціальних вправ на максимальний розвиток аналізу, синтезу, узагальнення усвідомленості практичної діяльності у учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Певні мисленнєві процеси стимулюють такі методичні прийоми: робота над конструюванням навичок практичної діяльності на основі актуалізації знань і навичок; вибір із власного досвіду потрібної інформації щодо розвитку соціально-побутових навичок; застосування прийомів, спрямованих на максимальне

відображення в практичній діяльності змісту власного досвіду, на попереднє осмислення своєї діяльності та її результатів.

Учні з порушеннями інтелектуального розвитку і в старших класах відчують труднощі в самостійному виборі правильного рішення. Вони потребують допомоги, але надавати її слід таким чином, щоб виховувати у них впевненість у власних силах і бажання виконати практичні завдання з розвитку навичок соціально-побутового орієнтування самостійно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г.М. Андреева.- М.: Просвещение, 1988. – С. 170-284.
2. Андрушак В. М. Шляхи підвищення якості знань учнів / В.М. Андрушак. – К.: Радянська школа, 1983. – С. 78-87.
3. Аникеева Н. П. Психологический климат в коллективе / Н.П. Аникеева. – М.: Просвещение 1989. – С.16-35.
4. Белкин А. С. Нравственное воспитание учащихся вспомогательной школы / А.С. Белкин. - М.: Просвещение 1977. – С. 235.
5. Бех І. Д. Гуманізація спеціальної освіти аномальних дітей як соціально-педагогічна проблема / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1999.- №4. – С. 19-23.
6. Бех І. Д. Проблеми аномальної дитини / І.Д. Бех, В.І. Бондар // Педагогіка і психологія. – 1995.- №2. – С.127-134.
7. Богдановська С. В. Засвоєння соціальних норм як важлива складова шкільної соціалізації / С.В. Богдановська // Педагогіка і психологія. – 1999.-№ 4. – С.98-105.
8. Боришевський М.Й. Праця у становленні громадянина / М.Й. Боришевський // Початкова школа. – 1997.-№2. – С. 28-29.
9. Вавіна Л. С. Диференційоване навчання у допоміжній школі / Л. С. Вавіна., І.Г. Єременко, Г.М. Мерсіянова – К.: Радянська школа, 1979. – 98-116.
10. Виноградова А. Д. К изучению межличностных отношений учащихся вспомогательной школы / А.Д. Виноградова. – М.: Просвещение, 1976. – С. 147-156.
11. Висоцька А. М. Планування позакласної роботи у групі спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з особливими потребами / А.М. Висоцька // Дефектологія. – 2000.-№3. – С. 9-11.
12. Висоцька А. М. Підвищення рівня підготовленості випускників допоміжної школи до виробничої адаптації / А.М. Висоцька // Педагогіка і психологія. – 1995.-№4 – С. 155-163.

13. Висоцька А. М. Вивчення особливостей корекційно-виховного процесу у спеціальних школах-інтернатах / А.М. Висоцька // Дефектологія. – 2001.-№3. – С. 13-17.

14. Висоцька А. М. Нетрадиційні методи в процесі трудового виховання учнів допоміжної школи / А.М. Висоцька // Дефектологія. – 1997.-№2 – С. 5-9.

15. Воспитательная работа во вспомогательной школе / под ред. В. Ф. Мачихиной. – М.: Просвещение, 1980. – С. 240.

16. Власова Г. А. О детях с отклонениями / Г.А. Власова, М.С. Певзнер. – М.: Просвещение, 1973 – С. 6-15.

17. Вержиховська О.М. Вивчення моральних знань у дітей з вадами розумового розвитку / О.М. Вержиховська // Дефектологія. – 2000.-№1 – С. 42-44.

18. Дробот Л. Виховання санітарно-гігієнічної культури в учнів допоміжних шкіл-інтернатів / Л. Дробот// Дефектологія. – 2004.-№3 – С. 30-32.

19. Дульнев Г. М. Основы трудового обучения во вспомогательной школе / Г.М. Дульнев. – М.: Педагогика, 1989. – С.83-91.

20. Дульнев Г. М. Учебно-воспитательная работа в вспомогательной школе / Г.М. Дульнев. М.: Педагогика, 1981. – С. 254.

21. Донцов А. И. Психология коллектива / А.И. Донцов. – М.: Просвещение, 1984. – С. 64-89.

22. Єременко І.Г., Марсіянова Г. М. Навчання учнів допоміжної школи користуватися знаннями і вміннями / І.Г. Єременко, Г.М. Марсіянова. – К.: Радянська школа, 1979. – С.9-16.

23. Єременко І. Г. Туринська К. М. Основы спеціальної дидактики / І.Г. Єременко, К.М. Туринська. – К.: Радянська школа, 1975. – С. 87-93.

24. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливостями психофізичного розвитку спеціальних шкіл різних типів I-III ступенів // Дефектологія. - 2001.-№3. – С. 2-6.

25. Зейгарник Б. В. Личность и патология деятельности / Б.В. Зейгарник. – М.: Просвещение, 1981. – С. 266.

26. Иванова А. Л. Обучаемость как принцип оценки умственного развития детей / А.Л. Иванова. – М.: Просвещение, 1976. – С. 94.
27. Иващенко Ф. И. Труд и развитие личности школьника / Ф.И. Иващенко. – М.: Просвещение, 1987. – С. 112.
28. Коберник Г. И. Введение в специальность «Дефектология» / Г.И. Коберник, В.Н. Синев. – К.: Вища школа, 1984. – С. 240.
29. Коломинский Я. Л. Развитие личности учащихся в вспомогательной школы / Я.Л. Коломинский. – К.: Освіта, 1978. – С. 176.
30. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах: Общение и возрастные особенности / Я.Л. Коломинский. – Минск: Беларусь, 1976. – С. 18-34.
31. Коломинский Н.Л. Развитие личности учащихся учащихся вспомогательной школі / Н.Л. Коломинский. – М.: Политиздат, 1986. – С. 157-190.
32. Кузнецов А. Нетрадиційні форми діяльності у позакласній роботі з розумово відсталими учнями / А. Кузнецов // Дефектологія. – 1998. - №4 – С. 27-29.
33. Лобунская В.А. Психология экспресивного поведения / В.А. Лобунская. – М.: Просвещение, 1989. – С. 430.
34. Луткова Л. Обслуговуюча праця / Л.Луткова. – К.: Радянська школа, 1974. – С. 58.
35. Лутошкин А.Н. Эмоциональные потенциалы коллектива / А.Н. Лутошкин. – М.: Просвещение, 1988. – С. 9-19.
36. Мамічова О. Організаційна методика дослідження самообслуговуючої діяльності учнів допоміжної школи / О. Мамічова // Дефектологія. – 2000.-№1 – С. 46-49.
37. Мамічова О. Формування навичок самообслуговування як основа підготовки учнів допоміжної школи до життя / О. Мамічова // Дефектологія. – 2000.-№ - С. 41-44.
38. Мамічова О. Психологічна готовність учнів допоміжної школи до саморегуляції в побуті / О. Мамічова // Дефектологія. – 1999.-№3 – С. 19-22.

39. Матвеева М.П.. Специальная психология / М.П. Матвеева, С.П. Миронова.– Кам'янець-Подільський, 1999. – С. 84-93.
40. Матвеева М.П., Миронова С.П. Специальная психология/ М.П. Матвеева, С.П. Миронова.– Кам'янець- Подільський, 2001. – С. 65-72.
41. Мачихина В.Ф. Воспитательная работа во вспомогательной школе / В.Ф. Мачихина. – М.: Просвещение, 1980. – С. 52-65.
42. Мачихина В.Ф. Воспитательная работа во вспомогательной школе-интернате: Пособие для учителей и воспитателей / В.Ф. Мачихина. – М.: Просвещение, 1983. – С. 97-104.
43. Мерсіянова Г.М. Корекційна спрямованість трудової підготовки дітей з недоліками інтелектуального розвитку / Г.М. Мерсіянова, О.П. Хохліна // Педагогіка і психологія. – 1999.-№2. – С. 77-85.
44. Мерсіянова Г.М. Професійно-трудова підготовка учнів допоміжної школи / Г.М. Мерсіянова // Дефектологія. – 2001.-№1. – С. 45-48.
45. Мирский С.Л. Индивидуальный подход к учащимся в спомогательной школы / С.Л. Мирский. – М.; Педагогика, 1985. – С. 144.
46. Миненко О. Удосконалення процесу навчання розумово відсталих школярів соціально-побутового орієнтування / О. Миненко // Дефектологія. – 2001.-№1. – С. 25-26.
47. Немов Р.С. Путь к коллективу: Книга для учителей о психологии ученического коллектива / Р.С. Немов. – М.: Просвещение, 1989. – С. 7-59.
48. Павлова Н.П. Организация и методика проведения занятий по социально-бытовой ориентировки / Н.П. Павлова // Дефектология. – 1985.-№4. – с. 40-45.
49. Певзнер М.С. Динамика развития детей-олигофренов / М.С. Певзнер, В.И. Лубовский. – М.: Просвещение, 1982. – С. 7-30.
50. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив / А.В. Петровский. – М.: Просвещение, 1982. – С. 8-17.
51. Петрова В.Г. Умственная и практическая деятельность учащихся вспомогательной школы / В.Г Петрова. – М.: Просвещение, 1989. – С.76-83.

52. Пинский Б.И. Психологические особенности деятельности умственно отсталых школьников / Б.И. Пинский. – М. Педагогика, 1962. – С. 350.
53. Пороцкая Т.И. Работа воспитателя вспомогательной школы: Кн. для воспитателя / Т.И. Пороцкая. – М.: Просвещение, 1984. – С. 176.
54. Практикум по психологии умственно отсталого ребенка / под ред. А. Виноградовой. – М.: Просвещение, 1985 – С. 186.
55. Психологические вопросы коррекционной работы во вспомогательной школе / Под ред. Ж. И. Шиф. – М.: Педагогика, 1972. – С. 58-63.
56. Роббер М.А. Психология индивида и группы / М.А. Роббер, Ф. Тильман. – М.: Мир, 1988. – С. 57.
57. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника С.Я. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1978. – С. 260.
58. Смирнова А.Н. Коррекционно-воспитательная работа учителя вспомогательной школы / А.Н. Смирнова. – М.: Просвещение, 1982. – С. 87-89.
59. Татьянчикова І. Життєві орієнтації учнів допоміжної школи / І. Татьянчикова // Дефектологія. - 1999.-№4. – С. 35-37.
60. Умственное развитие учащихся вспомогательной школы / под. ред. Ж.И. Шиф.-М.: Изд-во АПН РСФР, 1961.-184с.
61. Учащиеся вспомогательной школы: Клинико-психологическое изучение/Под. ред. М.С. Певзнер -М.:Педагогика,1979.-232с.
62. Формирование положительного отношения к учебно-трудовой деятельности у учащихся в вспомогательной школы / под ред. Стадненко Н. – К.: Радянська школа, 1982 – С. 11-19.
63. Хохліна О. Психолого-педагогічні умови забезпечення корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку / О.П. Хохліна // Дефектологія. – 2000.-№2. – С. 26-31.
64. Хохліна О.П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку / О.П. Хохліна. – К.: Пед. думка, 2000.- 286с.

65. Хохліна О.П. Усвідомлення учбової діяльності в розумово відсталих школярів / О.П. Хохліна // Дефектологія. - 1997.- №2.-С.7-9.

66. Хрестоматія по психології / Сост. В.В.Мироненко / под ред.. А.В. Петровського, - М.: Просвещение, 1987. - 447с.

67. Хрестоматія по історії олигофренопедагогіки.-М.:Учпедгиз,1941-280с.

68. Хрипкова А.Г. Адаптація організму учасного к учебной и физической нагрузке / А.Г. Хрипкова, М.В. Антропова. - М.: Просвещение, 1982. - С.240.

69. Ярмаченко Н.Д. Проблемы компенсации нарушений развития у детей / Н.Д. Ярмаченко. – К.: Освіта, 1976.- С.27